

**SOSYAL HİZMETTE QUEER BAKIŞ AÇISI: TOPLUMSAL CİNSİYET
ROLLERİNDEN BAĞIMSIZ BİR YAKLAŞIMA DOĞRU**

The Queer Perspective in Social Work: Towards a Gender-Neutral Approach

Yunus KARA¹ ve Ayşe Sezen SERPEN²

¹Dr., Sosyal Hizmet Uzmanı, İstanbul, kara.yunus93@gmail.com, orcid.org/0000-0002-7812-5845

²Prof. Dr., Ankara Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Sosyal Hizmet Bölümü, Ankara, aysesezenbayoglu@gmail.com, orcid.org/0000-0002-6220-4709

Derleme/Review Article

Makale Bilgisi

Geliş/Received:

09.11.2022

Kabul/Accepted:

07.04.2023

DOI:

10.18069/firatsbed.1201775

Anahtar Kelimeler

Queer, Queer Teori, Queer Sosyal Hizmet, Toplumsal Cinsiyet

ÖZ

Bu çalışmada, Türkiye'deki sosyal hizmet alanı ve queer teorisinin ilişkilendirilmesi ve mesleki uygulamalara yansıtılması konusundaki eksikliğin ortaya konması amaçlanmaktadır. Bu çerçevede, öncelikle tarihsel olarak, sosyal hizmet disiplininin queer teoriyi nasıl ele aldığını ve bu ele alışın nasıl değişip dönüştüğünü (veya dönüştüğünü) ve bunun karşısında eleştirel sosyal hizmet, radikal sosyal hizmet ve baskı karşıtı sosyal hizmet yaklaşımlarının konuya nasıl baktığının anlaşılması, ardından queer teorisinin sosyal hizmet müdahale süreçlerinde nasıl uygulanabileceğine dair toplumsal cinsiyet rollerinden bağımsız bir yaklaşımın sunulması öngörülmektedir. Toplumsal cinsiyet rollerinden bağımsız bir yaklaşım, ikili cinsiyet sistemi üzerinden kadınlara ve erkeklere atanan rollerin, olguların ve durumların, biyolojik olarak belirlenmelerinden ziyade toplumsal olarak inşa edildiğini, değişebildiğini ve toplumdan topluma, kültürden kültüre farklılaştığı fikrini bünyesinde barındırmaktadır. Tüm bu tartışmalarla birlikte sosyal hizmetin queer teori bağlamında geçirdiği dönüşümlerin eleştirel bir analizinin yapılması ve buradan hareketle queer teorisinin bakış açısının ortaya konulması sağlanarak, sosyal hizmetin queer perspektifle ilişkilendirilme biçiminin, sosyal hizmete sağlayabileceği imkânların ortaya konulması amaçlanmaktadır.

ABSTRACT

In this study, it is aimed to reveal the lack of associating social work and queer theory in Turkey and reflecting it to professional practices. In this framework, first, it is aimed to understand how the social work discipline has historically handled queer theory and how this approach has changed (or not) and how critical social work, radical social work and anti-oppression social work approaches look at the subject, then the queer theory's approach to the issue. It is envisaged to present a gender-neutral approach on how it can be applied in social work intervention processes. An approach independent of gender roles embodies the idea that the roles, facts, and situations assigned to women and men through the binary gender system are socially constructed, changed, and differentiated from society to society, from culture to culture, rather than biologically determined. Along with all these discussions, it is aimed to make a critical analysis of the transformations social work has undergone in the context of queer theory and to reveal the perspective of queer theory from this point of view, and to reveal the possibilities that social work can provide to social work by providing the queer perspective.

Keywords

Queer, Queer Theory, Queer Social Work, Gender

Atf/Citation: Kara, Y. ve Serpen, A. S. (2023). Sosyal Hizmette Queer Bakış Açısı: Toplumsal Cinsiyet Rollerinden Bağımsız Bir Yaklaşım Doğru. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 33, 2, 925-937.

Sorumlu yazar/Corresponding author: Yunus KARA, kara.yunus93@gmail.com

1. Giriş

Kadınların ve erkeklerin fiziksel, duygusal ve hormonal farklılıklarıyla ilişkilendirilen cinsiyet farklılığı, heteroseksüel dünyanın ikiliklerinden biridir. Bu ayrımlar birçok kişi için doğal kabul edilmekte, kadın ve erkeğe bu ayrımlar çerçevesinde toplumsal olarak birtakım roller yüklenmektedir. Tam bu noktada toplumsal cinsiyet kavramı, kadın ve erkek arasındaki ikili karşıtıklara dayanan “farklılıkların” doğal ya da doğuştan olmayıp, toplumsal olarak üretilen ve kurulan bir yapıdan kaynaklandığına işaret etmektedir. Ancak toplumsal cinsiyet kavramı ile yalnızca kadınlık ve erkeklik normlarından bahsedilmemekte, cinsel yönelim, cinsiyet kimliği ve cinsiyet ifadesi kavramlarına da vurgu yapılmaktadır.

Toplumsal cinsiyetin belirli durumları açıklamakta yetersiz kaldığı günümüzde, queer teori devreye girmiş ve tüm cinsiyet kimliği, cinsel yönelimleri ve cinsiyet ifadelerini şemsiyesi altında toplayan bir kuram haline gelmiştir. Fakat queer teori, her ne kadar feminist hareketle ve LGBTQİA+’larla özdeşleştirilse de yalnızca bu meselelere atıf yapmamakta, tüm ayrımcılıkları ve normları da sorgulamaktadır.

Queer teori ile ilgili materyallere, özellikle Türkiye’deki sosyal hizmet literatüründe çok fazla rastlanmamaktadır. Ayrıca cinsellik ve queer teori ile ilgili konuları, Türkiye’deki sosyal hizmet disiplininin, kendi içerisindeki inançlarında, ideolojilerinde, söylemlerinde, etik ilke ve değerlerinde pek tartışma konusu etmediğini de söylemek mümkündür. Literatürdeki ve alandaki bu boşluk, sosyal adalet için savunuculuk rolünü üstlenen sosyal hizmet mesleğinin normatif olmayan cinselliğe karşı adaletsizlikleri gidermek için yeni araştırmalar üretme konusundaki profesyonel sorumluluğuyla tam bir çelişki içerisinde. Ancak cinsellik, cinsel yönelim, cinsiyet kimliği ve cinsiyet ifadesi açısından bakıldığında ise gerek sosyal hizmet teorilerinin gerekse sosyal hizmet uzmanlarının mesleki uygulamalarının yeniden yapılandırılarak, yapı söküme uğratılması ve tartışılması gerekmektedir.

Bu çalışmada, Türkiye’deki sosyal hizmet alanı ve queer teorisinin ilişkilendirilmesi ve mesleki uygulamalara yansıtılması konusundaki eksikliğin ortaya konması amaçlanmaktadır. Bu çerçevede, öncelikle tarihsel olarak, sosyal hizmet disiplininin queer teoriyi nasıl ele aldığını ve bu ele alışın nasıl değişip dönüştüğünü (veya dönüşmediğini) ve bunun karşısında eleştirel sosyal hizmet, radikal sosyal hizmet ve baskı karşıtı sosyal hizmet yaklaşımlarının konuya nasıl baktığının anlaşılması, ardından queer teorisinin sosyal hizmet müdahale süreçlerinde nasıl uygulanabileceğine dair bir yaklaşımın sunulması öngörülmektedir. Böylece sosyal hizmetin queer teori bağlamında geçirdiği dönüşümlerin eleştirel bir analizinin yapılması ve buradan hareketle queer teorisinin bakış açısının ortaya konulması sağlanarak, sosyal hizmetin queer perspektifle ilişkilene biçiminin, sosyal hizmete sağlayabileceği imkânların ortaya konulması amaçlanmaktadır.

1.1. Atanmış Cinsiyet ve Toplumsal Cinsiyet

Günümüzde cinsiyet kavramı genel olarak atanmış cinsiyet ve toplumsal cinsiyet şeklinde iki ayrı çerçevede ele alınmaktadır. Atanmış cinsiyet (sex); doğumda üreme organlarına bakılarak kişiye atanan cinsiyeti ifade etmektedir. Çoğu toplumda, vajina ile doğanlar ‘dişi’, penis ile doğanlar ‘erkek’ olarak tanımlanmaktadır. Birey doğuştan dişi ya da erkek cinsiyetinden birine sahip olmakta (veya sahip olduğu varsayılmakta) ve bu durum anatomik/bedensel durum olarak ifade edilmektedir (Dökmen, 2014, Gerrig ve Zimbardo, 2012; Şah, 2016). Toplumsal cinsiyet (gender) ise; erkekler ve kadınlar arasındaki farkların tümüyle ve sadece atanmış cinsiyet ile açıklanamaması üzerine, cinsiyetlerin kendilerine özgü rollerini, sorumluluklarını, güç ilişkilerini ve toplumsal konumlarını belirten bir kavram olarak ortaya çıkmıştır (Jackson, 2006). Toplumsal cinsiyet kavramı sadece kadınsı ya da erkeksi olarak belirtilen performans biçimleri ile sınırlı kalmamakla birlikte, cinsiyetler arasındaki eşitsizliğe de vurgu yapmaktadır (Berghan, 2011; Ökten, 2009; Stone, 2015).

Toplumsal cinsiyet kavramı, ilk defa seksolog John Money tarafından, atanmış cinsiyet ile cinsiyet rolü arasında ayırım yapılmak üzere kullanılmıştır (Money ve ark., 1955). Ancak terimin yaygın olarak kullanımı, 1970’lerle beraber, özellikle feminist hareketin gelişmesine paralel olarak, cinsiyetler arasındaki eşitsizlikleri ve kadınlık-erkeklik ayırımını açıklamada yetersiz kalması üzerine şekillenmiştir (Haig, 2004). Sonrasında ise hem akademik alanda hem de sosyal alanlarda yaygın bir şekilde kullanılır hale gelmiştir. Son 10 yılda ise özellikle atanmış cinsiyetin toplumsal/tarihsel olarak inşa edilmiş olduğunu söyleyen ve toplumsal cinsiyet kavramının cinsiyetin performansı olduğunu belirten sosyal inşacı yaklaşımlar da mevcut olmaya başlamıştır (Clarke ve Braun, 2012; İlter, 2014).

Toplumsal cinsiyet statik bir durumu ifade etmemekle birlikte, zamana ve yere bağlı olarak değişen dinamik bir olgudur (Jagose, 2009). Toplum, kadını ve erkeği tarihsel süreç içinde bazı alanlara ait kılmakta, yaşanan toplumsal yapı ve dönem, kadının ve erkeğin sosyal işlevlerini tanımlamakta, kadın ve erkeğin görünürlüğü ve değeri kültür tarafından belirtilmektedir (Demez, 2005; Kara, 2022a; Kara, 2022b). Toplumsal cinsiyetin kültürel bir inşa olduğu kabulünden yola çıkan birçok düşünür ve yazar için, sosyal, kültürel, ekonomik ve politik yapılar, toplumsal cinsiyeti kadın ve erkek cinsiyeti (sex) olarak (yani iki cinsiyet üzerinden inşa edilme) kurgulamaktadır. Erkek veya kadın olmanın tanımı (kültürel olarak) büyük ölçüde toplumsal yapı tarafından düzenlenmekte ve farklı kurumsal mekanizmalar aracılığıyla yeniden üretilmektedir. Toplumsal cinsiyetle ilgili söz konusu tanımlamalar ve yaklaşımlarda cinsiyetin (sex) biyoloji temelli kategorilendirilmesi, transların varoluşunun açıklanmaması, cinsiyet ifadesine ve cinsiyet karakteristiğine değinilmemesi, beklenti ve normların dışındaki çeşitli cinsel yönelim kategorilerinin ele alınmaması gibi durumlara da atf yapılmaktadır. Butler'ın (2014), "biyoloji kaderdir" söylemine itiraz etmesi, toplumsal cinsiyet (gender) ile cinsiyet (sex) kavramlarının anlam bakımından farklılık göstermesinde önemli bir dönüm noktası olmuştur. Toplumsal cinsiyet tanımlamalarına önemli bir eleştiri getiren bu yaklaşım, farklı cinsel yönelimler de dâhil olmak üzere, farklılıklara sahip olan bireyleri dışlamaktadır. Butler (2014), toplumsal cinsiyet kimliğinin, süregelen bir "performans" olduğunu ve bedensel performans yoluyla doğallaştırıldığını; dışavurumla ifade edilerek oluşturulduğunu ileri sürmektedir. Bu bakımdan toplumsal cinsiyet ifadeleri, eyleme dayalı olarak üretilmekte, bedensel eylemlerle üretilen toplumsal cinsiyet, kültürel olarak da sürdürülmektedir ve biyolojik beden, cinsiyet söylemi etrafında da kurgulanmaktadır (Butler, 1988). Bundan ötürü toplumsal cinsiyet bir yapı ya da kural değil, bireylerin edimine bağlı bir eğilimdir. Dolayısıyla toplumsal cinsiyet, bireylerin yapma edimine bağlı olarak değişebilir ve performatif olarak inşa edilir ve toplumsal cinsiyet, iktidar ilişkilerine dâhil olan veya dışında kalmaya çalışan kişiler tarafından yeniden üretilebilir ve altüst edilebilir (Butler, 1997).

Toplumsal cinsiyeti, toplumdaki iktidar ilişkileri içinde oluşan "habitus" olarak değerlendiren Bourdieu ise, Butler'ın toplumsal cinsiyeti "bedenin performansı" olarak gördüğü yaklaşımından beslenmektedir. Toplumsal gerçeklik ile kişisel deneyim arasındaki ilişkiyi vurgulayan habitus kavramı, farklı ekonomik, toplumsal, kültürel birikime sahip erkek ve kadınların, erkeklik ve kadınlık kimliklerinin oluşumunda önemli bir yere sahiptir. Bourdieu'nun geliştirdiği ve Türkçe'de "yaşam alanı" olarak da kullanılan habitus, bireylerin yaşamları, sosyal çevreleri, sınıfsal konumları ve toplumsal yapı ile etkileşim sürecinin sonucunda oluşan içselleştirilmiş eğilimleri, istekleri, düşünceleri, beğenileri, değerleri ve bedensel eylemleri ifade etmektedir (Bourdieu, 1990). Cinsiyetlerin, kadın ve erkek gibi ikili ifadeler üzerinden anlamlandırılmasıyla bedenlerin cinsiyetlendirilmesi ve bu inşa sürecinde, kadınlık ve erkekliğe iliştilen çeşitli kabuller, istekler, düşünceler, metaforlar ve eylemler mevcut olmaktadır. Bu şekilde kadın ve erkek arasındaki ayırım normalleşerek, öznelere yaşam alanı haline gelmektedir.

Toplumsal cinsiyetin inşasında güç ilişkileri çerçevesinde gelişen toplumsal, ekonomik ve politik yapıların etkili olduğunu savunan Foucault'un "Cinselliğin Tarihi" adlı eseri ise bu tartışmanın gelişmesine katkı sağlamıştır. Toplumsal cinsiyetin bir iktidar stratejisi olduğunu göstermesiyle, toplumsal cinsiyetin toplumdaki iktidar ilişkileri bağlamında oluştuğu düşüncesi gelişmeye başlamıştır. Foucault (2014), özellikle iktidar ve beden arasındaki ilişkiye odaklanarak iktidar mekanizmalarının istedikleri insan tipini oluşturmak için insan bedenini yontarak, sınırlandırarak, genişleterek ve tanımlayarak beden üzerinde tahakküm kurma isteğine dikkat çekmiştir. Cinselliğin iktidar tarafından tanımlanması, şekillenmesi ve belli bir kalıba konulması, cinselliği bedeni de kontrol etmek için en kullanışlı mekanizma haline getirmektedir. Cinselliğin iktidar eliyle söylemler yoluyla düzenlenmesinin, bedeni daha çok kontrol altına alma istencinden kaynaklandığı görülmektedir. Cinselliğe yönelik söylemlerin azaltılmadığı/engellenmediği, aksine söylemlerin artmasının teşvik edildiği anlaşılmaktadır. Kısıktılarak arttırılan cinsellik söylemleri bedenin özerkliğini (her ne kadar farkında olmasak ve bedenimizin bize ait olduğunu söylesek de) sorgulatmaktadır. Cinselliğe yönelik kamusal söylemlerin artması ve bu yolla cinselliğin kuşatılıyor olması, iktidarın daha fazla müdahalesini beraberinde getirmiş ve bedeni, cinselliğin düzenlenmesi aracılığıyla, daha çok kontrol altına alır hale gelmiştir.

Görüldüğü üzere, cinsiyet kimliği, toplumsal cinsiyet ve cinsellik ile ilgili birçok kavram ve yaklaşım öne sürülmüştür. Ancak bu kavram ve yaklaşımların daha çok sorgulaması, yapı söküme uğratması ve kapsayıcı olması konusundaki eksiklikler, queer teorinin devreye girmesini ve tüm cinsellikleri şemsiyesi altında toplamasını sağlamıştır.

1.2. Queer Teori

1980'lerin sonunda queer (kuir) kelimesi, 'tuhaf', 'acayip', 'iğreti', 'kötü', 'şüpheli' vb. anlamlarda eşcinselleri aşağılamak için kullanılırken, 1990'lı yıllarda kastî ve stratejik olarak cinsel sınıflandırmalara karşı duranlar tarafından sahiplenilmiş, heteronormatifliğin dayattığı kimliklerin dışına çıkararak, eşit hak taleplerinin mücadelesine doğru gelişen hareketin adı olmuştur (Riggs, 2017; Yardımcı ve Güçlü, 2013). Atanmış cinsiyet, toplumsal cinsiyet, cinsel yönelim, cinsiyet kimliği ve cinsiyet ifadesi ile ilgili kavramlar ve ideolojilerin toplumdaki tüm cinsellikleri, rolleri, sorumlulukları, baskı ve ayrımcılık biçimlerini açıklamakta yetersiz kaldığı görüldüğünden, queer teori devreye girmiş ve tüm cinsellikleri şemsiyesi altında toplayan bir kuram haline gelmiştir. Fakat queer teori, her ne kadar feminist hareketle ve LGBTQİA+'larla özdeşleştirilse de yalnızca bu meselelere atıf yapmamakta, tüm ayrımcılıkları ve normları da sorgulamaktadır. Queer, heteroseksüelliği norm olarak benimseyen toplumun içinde ben ve öteki kavramlarını sorgulayarak, cinsiyetin tek bir bağlamla şekillenmeyeceği, sabit olamayacağını savunmakta ve değişen toplumsal koşullarla hukuk, ekonomi, sanat vd. alanlara kadar uzanmış heteroseksüel bakışı ters yüz etmeye, dönüştürmeye çalışmaktadır (Sumara ve Davis, 1999; Şah, 2016; Wiegman ve Wilson, 2015). Bu sorgulamalarla queer teoriyi geliştirmektedir.

Queer teori, ikinci ve üçüncü dalga feminizmden ve özellikle de Judith Butler (2014)'ın cinsiyetin ne ölçüde "doğal" olduğunu sorgulamasından beslenen, temellerinin ise Michel Foucault (2014)'nın "Cinselliğin Tarihi" adlı çalışmasından alan bir teodir. Queer teori, özellikle cinsiyet kimliği, cinsiyet ifadesi, cinsel yönelim ve/veya cinsellik açısından bireylerin kimliğinin sabit veya deterministik olmadığını öne sürmektedir (Sullivan, 2007). Queer teori, bahsedilen konularla ilgili olarak var olan kimlik kuramlarını, yöntem ve uygulamalarını eleştirmekte ve sorunsallaştırmaktadır. Heteronormativite, heteroseksüelliğin, ikili eril ve dişil cinsiyetlerin ilişkilerinin güvenli ve sürekli olduğunu varsayarken, queer teori, heteronormatif varsayımları ve ayrıcalıkları belirsizleştiren bir söylem üretmektedir. Ayrıca LGBTQİA+fobi ile mücadelede kimlik hakkında düşünme ve konuşma biçimleri de sunmaktadır. Bununla birlikte, teori, cinsiyet kimliği ve cinselliğin ötesinde bir kullanım alanı sunarak, ırk, etnik köken, sınıf gibi özelliklerin akışkan olup olmadığını sorgulamaktadır. Butler (2014)'ın belirttiği gibi "sabitlememesi gereken, akışkan ve gezen" bir kavram olan queerin belli bir tanımlamaya da ihtiyacı yoktur.

Queer teori, feminist ve LGBTQİA+ çalışmaları için bir terim olmanın yanı sıra, cinsiyet kimliği, cinsiyet ifadesi ve cinsel yönelime dair kişisel deneyimleri anlamak için bir çerçeve de sunmaktadır. Bununla paralel olarak, kimliklerin kader olmadığı düşüncesini ortaya atarak, kimliklerin kim olduğumuzu, dünyayı nasıl gördüğümüzü belirleyemeyeceğini, belirli hedeflere ulaşmak için kimliklerin oluşturulduğunu ifade etmektedir. Bu anlamda, queer teorisyenleri, normatif olarak kabul edilen şeylerin yanı sıra, insanların normatiflik içerisinde nasıl ve niçin direnç gösterdiğine de dikkat çekmişlerdir. Örneğin, bir bebeğin dünyaya gelmesinden hemen sonra insanların sık sık "Erkek mi, kız mı?" sorusunu sormaları, cinsiyet için sadece iki olasılık olduğunu varsaymaktır. Çocukların atanmış cinsiyetler doğrultusunda mavi ya da pembe kıyafetlerle çevrili olması; araba, kamyon, bebek gibi oyuncaklarla oynaması gerektiği gibi normatif beklentiler ile karşılaşması çok olasıdır. Bu cinsiyetlendirilmiş yapılar; tüm tarihsel çağlarda veya dünyadaki tüm kültürlerde mutlaka aynı olmamakla birlikte, tarihsel ve kültürel olarak oluşturulmuşlardır. Queer teori, tam bu noktada, toplumsal cinsiyet gibi ikili düşünce yapılarına (kadınlık/erkeklik), bu tarz düşünce yapılarının beraberinde getirdiği erkek ya da kadın gibi olma şeklindeki niteliksel söylemlere karşı çıkarak, kimliklerin inşa edildiği konusunda ısrar etmekte ve böylelikle kimliklerin başka şekiller ve amaçlar için inşa edilme olasılığını tartışmaya açmaktadır.

Queer bir kimlik inşası olmayıp, aksine bütün kimlik inşalarını yapı bozumuna tabi tutarak, normlardan arındırılmış bir çerçeve sunmaktadır (Hicks ve Watson, 2003). Queer sınırlı bir etkiye sahip olmamakla birlikte, cinsel alanda aydınlanmanın gerçekleşmesi ve kavramsal, sistematik, ilerlemeci, özgürleştirici bir sosyal değişim yaratma gücüne sahiptir. Queer teonin sunmaya çalıştığı en önemli düşünce, iktidardan gelen bütün etiketlerin reddedilmesi, toplumsal cinsiyet normlarının belirlediği kavramların hepsini sorgulamaktır (Clare, 2015). Bu sorgulama durumu sadece heteronormatif durumdan değil her türlü dışlanmaya sebebiyet veren her şeyi sorgulamak demektir.

Queer teoriye göre cinsiyetin ve cinsellik biçimlerinin altında yatan 'doğal/zorunlu' bir durum yoktur (Hammack, Mayers ve Windell, 2013). Tam tersine, bunlar toplumsal olarak anlamlandırılmış olgulardır. Geleneksel yaklaşımlarda, cinsiyetin en temelde biyolojik bir olgu olduğu, sonrasında ise buna

kültürel/toplumsal anlamların, rollerin vb. yüklendiği varsayılmaktadır. Queer teori, biyolojik-toplumsal cinsiyet ikiliğine karşı çıkmakta ve toplumsal cinsiyetin altında yatan bir 'doğal' cinsiyetin (ya da doğal bir beden) olmadığını ve daha önce sorgulanmamış olana dair sorular sorulması gerektiğini vurgulamaktadır (Penney, 2014).

Queer teori en temelde cinsiyet ve cinsellikle ilgili normatif olanın nasıl düzenlendiğini sorgulamaktadır. Feminizm ve LGBTQİA+ politikaları başta olmak üzere sınır politikaları, psikoloji, göçmenlik, milliyetçilik gibi birçok alana girerek eleştirel ve dönüştürücü bir metodoloji haline gelmiştir. Queer teori, feminist ve LGBTQİA+ hareketinin etkileriyle şekillenmiş olsa da dil, etnik köken, ırk, sınıf gibi özelliklerinden dolayı ayrımcılığa, ötekileştirmeye maruz bırakılan her birey için bir çerçeve sunmaktadır (Poon, 2011).

Queer, teorik çerçevesi ile sosyal hizmet pratiği arasında bağlantı kurmadan önce, queer teoriye dair yapılan eleştirileri göz önünde bulundurmak önemlidir (Edwards, 1998; Green, 2002; Haritaworn, 2015; McPhail, 2004; Miller, Donner ve Fraser, 2004; Weeks, 2003). İlk eleştiri, queer çalışmalardan elde edilen ampirik tabanlı araştırmaların eksikliği ile ilgilidir. Queer teorisinin kökenleri kültürel çalışmalar ve edebiyat teorisi gibi disiplinlerde olduğu için merkezi odağı metin analizi üzerine olmuştur. Eleştirmenin ikinci noktası ise, queer, cinsel yönelim, cinsiyet kimliği ve cinsiyet ifadesi gibi olguların yeniden yapılandırılması üzerine odaklanmakta ve potansiyel olarak yönelimlerin ve kimliklerin önemini göz ardı etmektedir. LGBTQİA+ hareketi, gey, lezbiyen, biseksüel, trans, interseks gibi sosyal kimlikleri, cinsel yönelimleri ve cinsiyet kimliklerini tarihsel ve kültürel söylemlerle birlikte oluşturmuş, bu yönelim ve kimliklere dayalı ilişkilerin oluşturduğu kolektif topluluklarla birlikte kurumsal ve sosyal adaletsizliğe karşı önemli kazanımlar elde etmiştir. Queer teorideki kimlik karşıtı duruş olarak nitelendirilebilecek söylem, LGBTQİA+ topluluklarının toplumsal tanınma ve heteronormativiteyi yıkmak için değişim sağlamadaki tarihsel önemini yok sayabilmektedir. Ancak feminist ve LGBTQİA+ hareketleri, ortak bir zeminde ilerleyerek, sosyal aksiyon almanın gücü ile toplumsal cinsiyet ve cinsellik temelli konularda birçok başarı elde etmiştir. Üçüncü eleştiri noktası, cinsel kimliklerin kişisel önemine odaklanmaktadır. Bu kimlik kategorileri bireyler için kendi cinsel farklılıklarını anlama ve daha geniş cisgender-heteroseksüel olmayan topluluklara ait olma duygusu oluşturma anlamında kişisel olarak önemini korumaktadır. Queer teorisinin kimlikleri sorgulaması ve yapı bozumuna uğratması bireyler için kişisel önemini koruyan cinsel kavramların ve tanımlamaların yok sayılması anlamına gelebilmektedir.

1.3. Queer Teori ve Sosyal Hizmet

Queer, kimlik kategorileri arasındaki sınırları bulanıklaştırarak cinsel kimlik hakkındaki net fikirlere meydan okumaktadır. Queer teori, bu zamana kadar kabul görmüş heteroseksüel, eşcinsel, biseksüel ve trans gibi kimlikleri kabul etmek yerine, tüm cinselliğin ve kimliklerin sorgulanmasını ve bunlar hakkında ne bilip bilinmediğine dair eleştirel bir bakış açısının ortaya konulmasını hedeflemektedir (Eng ve ark., 2005). Bu tür bir bakış açısı, bütün farklı varoluşlara sahip insanların cinsiyetlerini, cinsel yönelimlerini, cinsiyet kimliklerini, cinsiyet ifadelerini ve cinsel edimlerini yeniden sorgulayarak, cinsel özneliği tartışmaya açık hale getirmektedir. Queer teori sosyal hizmete, cinsellik etrafında kapsayıcı tartışmaları kolaylaştırmak ve sınırlı LGBTQİA+ kimlik kategorilerinin ötesinde çok çeşitli cinsel farklılıklar hakkında bilgi sunma potansiyeline sahiptir.

Queer teori ile ilgili materyallere, sosyal hizmet literatüründe çok fazla rastlanmamaktadır. Sosyal hizmet ile ilgili temel disiplin yönünden yayınlar gerçekleştiren dergilerin içerik analizine de bakıldığında heteroseksüel olmayan konular istenilen düzeyde değildir (MacKinnon, 2011; Trotter, 2000; Van Voorhis ve Wagner, 2001). Yine de Jane Addams'ın, eşcinsel çiftlerle yaptığı çalışmalar ve kadın merkezli bir uygulamayı desteklemesi, ilerici sosyal hizmet uygulamasının yaratılmasında ve toplum uygulamasının gelişmesinde kritik bir öneme sahip olmuştur (Cocker ve Hafford-Letchfield, 2010; Hillock ve Mule, 2016).

Dünya genelinde LGBTQİA+fobinin artması ve cinsel adaletsizliklerin daha görünür hale gelmesi ile birlikte cinsellik, cinsiyet kimliği, cinsiyet ifadesi, cinsel yönelim, kimlik, queer gibi konular sosyal hizmet disiplini içerisinde yer almaya başlamıştır (Brown, 2008; Kara, 2020; Willis, 2007). Bu konular ile ilgili yaşanan her türlü adaletsizliğin, sosyal hizmet mesleğinde önemli bir yeri olan kültürel yeterlilik, ayrımcılık karşıtı uygulama ve eleştirel teori gibi model ve yaklaşımlarla çözümlenmesi için çalışıldığı da görülmektedir (Burdge, 2007; Martinez ve ark., 2011; Van Den Bergh ve Crisp, 2004). Bu model ve yaklaşımların queer teori

de olduğu gibi sosyal, tarihsel ve mekân ile ilişkisel gelişmelerden bağımsız olarak cinsellik ile ilgili özcü bir felsefi çerçeveyi benimsediğini söylemek mümkündür (Hicks, 2005).

İkili cinsiyet sisteminin ve heteroseksüelliğin zorunlu olduğu bir toplumdaki güç ilişkilerinin problem olarak algılanması sosyal hizmet mesleğinde yeni sayılabilecek bir durumdur (Green ve Featherstone, 2014). Sosyal hizmet disiplini içinde queer teorisinin temel varsayımlarının uygulanması, cinsellikler hakkında baskın düşünme yollarının yapılandırılmasına, heteroseksüelliğin ayrıcalıklı olduğu ve kurumsallaştırıldığı sosyal yaşamın tüm yönlerinin yeniden incelenmesine ve sosyal hizmet ile ilgili kuram ve teorilerin yeniden düşünülerek, cinsel açıdan farklı gruplarla pratik yapmak için alternatif bir çerçeve oluşturulmasına olanak sağlamaktadır (Hicks ve Jeyasingham, 2016; Hughes, 2004).

Queer teori, yapısındaki eleştirel sorgulamalar ve paradigmalara feminizm ve LGBTQİA+ hareketlerine dair olguları bünyesinde barındırarak sosyal adaletin sağlanması için bir çerçeve sunmaktadır (Featherstone ve ark., 2014; Mule, 2015). Sosyal hizmet mesleği ve disiplini, tam bu noktada, farklılıklara saygının temel alınması, hak savunuculuğu kapsamında sosyal adaletin gerçekleştirilmesi için uygulama ve müdahale planları oluşturmaktadır. Ancak sosyal hizmet akademisyenlerinin ve öğrencilerinin özellikle LGBTQİA+'lara yönelik ayrımcı tutumlarının olması, sosyal hizmet bölümü müfredatlarının cinsel yönelim, cinsiyet kimliği, cinsiyet ifadesi ve cinsellik konularında yetersiz kalması, hoşgörü ve kabule ilişkin profesyonel söylemin göz ardı edilmesi gibi durumlar söz konusu sosyal hizmet mesleği ve disiplini açısından tartışma konusu olmaya devam etmektedir (Dentato ve ark., 2016; Kara, 2018; Papadaki ve ark., 2013; Serpen ve ark., 2018). Bunların yanı sıra queer teorisinin ve hareketinin kararlı ilerleyişinde sosyal hizmet mesleğinin bir katalizör görevi gördüğünü, lezbiyen sosyal hizmet uzmanlarının mesleği şekillendirmede yardımcı olduğu, bazı akademisyenlerin konuya dair bilinç yükseltici çalışmalar gerçekleştirip uygulama ve program oluşturdukları da görülmektedir (Fredriksen-Goldsen ve ark., 2009; Kara ve ark., 2022; Kara ve Duyan, 2022; Kara ve Serpen, 2022; Pelts, 2014; Poynter ve Tubbs, 2008; Scherrer, 2013). Söz konusu çalışmaların ve tartışmaların, sosyal hizmet disiplini içerisindeki özellikle eleştirel yaklaşım, radikal yaklaşım ve baskı karşıtı uygulamada yer aldığı, bu yaklaşımların ve uygulamaların queer teori ile benzerlik gösterdiğini söylemek mümkündür.

1.3.1. Queer Teori ve Eleştirel Sosyal Hizmet

Eleştirel sosyal hizmet yaklaşımı; kişisel problemlerin yapısal analizini, sosyal hizmetlere erişim ile birlikte sosyal refahın sağlanmasındaki sosyal kontrol mekanizmalarının analizini, baskıcı uygulamalara yönelik geliştirilen eleştirileri, kişilerin bireysel anlamda özgürleşmesi ve sosyal değişimin sağlanmasını içermektedir (Fook, 2003; Singh, 2014).

Queer teorisinin unsurları, sosyal hizmette eleştirel teori perspektifiyle ortak bir zemin paylaşmaktadır. Eleştirel teori, güç ve sosyal eşitsizlik meseleleriyle ilgilidir ve kuruluş felsefesi 'statükoyu' bozmaya ve zorlamaya dayanmaktadır (Kincheloe ve McLaren, 2003). Sosyal hizmetteki eleştirel teori, toplumsal değişimin arzulanan sonucuyla birlikte baskının yapısal bir analizini içererek, hegemonik söylemlere meydan okuma ve baskıcı güç ilişkilerini çözümlenme taahhüdünü temel almaktadır (Ife, 1999). Eleştirel teori ve queer teori, özellikle cinsiyet kimliği ve cinsellik ile ilgili baskın düşünce biçimlerinin ve söylemlerinin varlığında aynı ortak kaygıları paylaşmaktadır. Sosyal değişim yaratmak isteyen sosyal hizmet uzmanlarının, eleştirel teorisinin sunduğu söylem analizi sayesinde, inşa edilmiş düşünce biçimleri ve bunlar temelindeki güç ilişkilerini hedef aldıklarını söylemek mümkündür (Fook, 2002).

Toplumdaki her bir yapının baskın söylem ve uygulamalardan etkilenip etkilenmediğinin analiz edilmesi, tahakkümün birçok biçim alabildiği ve bu biçim almanın hem kişisel hem de sosyal sonuçlarının olabileceği, bu durumu değiştirme ve dönüştürmede eleştirel sosyal hizmet yaklaşımının ve queer teorisinin ortak bir zemin paylaştığını söylemek mümkündür. Bu ortak zeminde, bireylerin kendilerinin iktidarı ve güç ilişkilerini etkileme konusundaki tutum ve davranışlarının harekete geçirilmesi, sosyal olarak inşa edilmiş ve baskın bilgi yöntemlerinin sürekli sorgulanması ve sosyal eylemlerin özgürleştirici ve dönüştürücü olanaklarının altının çizilmesi gibi süreçler vardır.

Eleştirel sosyal hizmet yaklaşımı ve queer teorisinin özellikle sınıfsal farklılıklara yönelik getirdiği sorgulamayla benzerlik gösteren bir diğer söylem olan radikal sosyal hizmet yaklaşımından da bahsetmek önem taşımaktadır.

1.3.2. Queer Teori ve Radikal Sosyal Hizmet

Sosyal hizmet disiplininin özellikle 1970'li yıllarda küresel sorunları ve eşitsizlikleri dikkate alarak özellikle yapısal faktörlerin bireylerin davranışlarına etkisi olduğunu ve radikal fikirlerin ortaya çıkması gerekliliğini savunduğunu söylemek mümkündür. Bu radikal fikirler, sosyal hizmetin uygulama boyutunda, birçok müracaatçının probleminin kökeninde, kişisel yetersizliklerden ziyade, maddi koşullar ve toplumdaki her türlü ayrımcı ve baskıcı tutum ve davranışın olduğunu tanımlamaktadır. Ayrıca sosyalizm, feminizm, queer gibi özgürlükçü ideolojik hareketler, kolektif mücadelenin etkin olması, toplulukların bir araya gelmesini, toplumun harekete geçmesini, sosyal hizmet mesleğinin sosyal aksiyonu kullanarak sosyal değişime fırsat sağlamasını ve radikal yaklaşımların çeşitlenmesini beraberinde getirmiştir (Bailey ve Brake, 1975; Miles, 2011; Pearson 1989). Kadınlara ve çeşitli ırklara yönelik yapılan ayrımcı ve baskıcı uygulamalar radikal sosyal hizmet yaklaşımı içerisinde yer bularak, 1970'li yıllarda özellikle ırk ve cinsiyet konularının gündemde kalmasını ve sosyal hizmet eğitiminde yer bulmasını sağlamıştır (Lavalette ve Penketh, 2014; Rubin, 1984). Ayrıca tüm sınıfsal ve varoluşsal farklılıkları tartışmaya açan queer hareketi, ayrımcılık ve baskı karşıtı uygulamalar için bir araya gelerek konu hakkındaki farkındalığı büyük ölçüde artırmıştır (Thompson, 2006). Radikal sosyal hizmet, toplumdaki dezavantajlı grupların sosyal ve ekonomik yapı bağlamındaki konularının anlaşılması ve deneyimlerinin ortaya çıkarılmasını kapsamaktadır (Ferguson, 2008). Refah devletinin, baskıcı ve kontrol edici yönlerine verilen eleştiriler, sosyal hizmet uzmanlarının müracaatçılarla olan ilişkisi bağlamında hem bireysel hem de kurumsal düzeyde farklı bir ilişki kurma çağrısına dayanmaktadır. Bu çağrı, queer teorideki düşünce sistemine benzer bir biçimde iktidar ve güç mekanizmalarının sorgulanmasını, ayrımcı ve baskıcı söylemin yeniden yapılandırılmasını, sosyal hizmet uzmanlarının kendilerini sendikalara, sivil toplum kuruluşlarına ve bağımsız örgütlere dahil etmelerini ve diğer işçi ve emekçi grupları ile bağlantılar kurmalarını içermektedir.

Ortaya çıkışı radikal sosyal hizmet yaklaşımı ile benzer tarihlere denk gelen ve queer teorideki yapı sökülme, sorgulama ve her türlü baskı aracına meydan okuma gibi kavramlarla yakın ilişki içerisinde bulunan diğer bir yaklaşım ise baskı ve ayrımcılık karşıtı sosyal hizmet uygulamasıdır.

1.3.3. Queer Teori ve Baskı ve Ayrımcılık Karşıtı Sosyal Hizmet

Baskı ve ayrımcılık karşıtı sosyal hizmet, 1960'ların sonlarından itibaren, toplumsal yapıların ve sınıfların varlığını göz ardı eden, toplumsal sorunları bireyselleştiren, mikro uygulamalarla sınırlı kalan ve iktidar ve güç ilişkileriyle hareket eden geleneksel sosyal hizmet yaklaşımlarına yönelik bir eleştiri olarak ön plana çıkmıştır (Ferguson, 2009; Foucault, 2016; Güldalı, 2018; Thompson, 2016).

Sosyal adalet ve sosyal değişime dayalı, baskı altındakilerin deneyim ve görüşlerine önem veren baskı ve ayrımcılık karşıtı sosyal hizmet tek bir yaklaşımdan ziyade queer teorisinin de bünyesinde barındırdığı, sosyal hizmete dair feminist, eleştirel, post-yapısalcı, ırkçılık ve sömürgecilik karşıtı, bütünlendirici bir yaklaşımdır (Baines, 2011; Dalrymple ve Burke, 2006). Ayrıca queer teori ve sosyal bilimlerin ortaklaştığı öznel, belirsizlik, söylem, anlatı, yapı sökülme, farklılık gibi kavramların önem kazanmasıyla birlikte bu kavramlar baskı ve ayrımcılık karşıtı sosyal hizmet disiplini de yer bulmuştur (Akbaş, 2014).

Baskı ve ayrımcılık karşıtı sosyal hizmet, toplumsal yapıların, kurumların, normların, değerlerin, kimliklerin ve mikro düzeydeki gündelik pratiklerin baskıyı biçimlendirdiğini, sürdürdüğünü ve desteklediğini öngörmektedir. Bununla beraber, queer teorisinin de belirttiği gibi, ırk, toplumsal sınıf, toplumsal cinsiyet, cinsel yönelim, cinsiyet kimliği, cinsiyet ifadesi, yaş ve engellilik gibi baskı ve ayrımcılık biçimlerinin, biyolojik bir gerçeklik olmaktan ziyade toplumsal olarak tasarlandığını ifade etmektedir (Cornell, 2016; Eriksen, 2004; Miles, 2000; Miles ve Brown, 2003; Wright, 2014).

1.4. Toplumsal Cinsiyet Rollerinden Bağımsız Bir Yaklaşım

Queer teorisinin, toplumsal cinsiyet rollerinden bağımsız bir yaklaşımı savunduğunu söylemek mümkündür (Hicks, 2015). Toplumsal cinsiyet rollerinden bağımsız bir yaklaşım, isimlere cinsiyet kimliği üzerinden atanan hitapların (bay, bayan, hanım, bey vd.), ikili cinsiyet üzerinden kadınlara ve erkeklere atanan rollerin, oyuncuların, giysilerin, mesleklerin ve daha birçok durumun/olgunun biyolojik olarak belirlenmelerinden ziyade toplumsal olarak inşa edildiğini, değişebildiğini ve toplumdan topluma, kültürden kültüre farklılaştığını fikrini bünyesinde barındırmaktadır. Çeşitli anlamlarla ifade edilebilmesine rağmen, toplumsal cinsiyet

rollerinden bağımsız olma, cinsiyet kimliğiyle ilgili diğer kelime ve kavramlardan ayırt edilebilmektedir. Bu yaklaşım, interseks ya da androjeni ile eşanlamı değildir. İnterseks, iç veya dış üreme organları, normatif olarak erkek veya kadın olarak atananlardan beklenenden farklı olan bir bireyi ifade ederken, androjenlik, toplumun eril ve dişil olarak tanımladığı psikolojik özelliklerin bir dengesine sahip olmayı ifade etmektedir. Toplumsal cinsiyet rollerinden bağımsız bir dil, cinsiyetçi olmayan, kapsayıcı ya da beyan edilen cinsiyete uygun dilin kullanımını içermektedir. Bu dilin amacı, bir cinsiyet kimliğinin ya da toplumsal cinsiyetin norm olduğunu ima ederek önyargılı, ayrımcı veya küçük düşürücü olarak yorumlanabilecek kelime seçimlerinden kaçınmaktır. Cinsiyet kimliği açısından adil ve kapsayıcı bir dil kullanmak aynı zamanda toplumsal cinsiyet kalıp yargılarını azaltmaya yardımcı olmakta, sosyal değişimi teşvik etmekte ve sosyal ve cinsel adaletin sağlanmasına katkıda bulunmaktadır. Sosyal hizmet uzmanlarının müdahale süreçlerinde kapsayıcı bir dil kullanabilmelerine yönelik örnekler Tablo 1’de de sunulmaktadır.

İlgili yaklaşımda, oyuncakların cinsiyet kimlikleri üzerinden tanımlanmaması da yer almaktadır. Birçok toplumda ve kültürde, bir oyuncağın cinsiyetten bağımsız mı yoksa cinsiyete dayalı olarak mı değerlendirileceği, o oyuncağın erkek ve kadınların kalıplaşmış toplumsal cinsiyet rolleriyle ilişkisinin derecesinden etkilenebilmektedir. Pembe gibi bazı renkler “kadınlık” ile güçlü bir şekilde ilişkili olabilmekte, yeşil ve sarı ise cinsiyet açısından daha nötr renkler olarak kabul edilebilmekte, bu da bazı oyuncak şirketlerinin hem erkekleri hem de kızları cezbetmek için belirli oyuncakları birden çok renkte üretmesine neden olmaktadır. Tuvalet ya da banyo kullanımı, toplumsal cinsiyet rollerinden bağımsız olarak dönüştürüldüğünde hem kapsayıcı hem de cinsiyetçi olmayan bir süreci beraberinde getirebilmektedir. Cinsiyete göre ayrılmış ya da cinsiyete özgü tuvaletler, daha geleneksel ikili cinsiyet rejimini yansıtan, erkekler veya kadınlar tarafından kullanılabilirliğine işaret ederken, toplumsal cinsiyet rollerinden bağımsız bir yaklaşım hem kadınlar hem de erkekler için olduğu kadar translar, non-binary’ler ve genderqueer’ler için de tuvaletlerin ya da banyoların kullanılabilirliğini yansıtmaktadır.

Tablo 1. Toplumsal Cinsiyet Rollerinden Bağımsız Yaklaşım Biçimi Örnekleri

Yaklaşım Biçimi	Örnek
Müracaatçılara hitap ederken zamirlerden ya da "bay", "bayan", "beyefendi", "hanımefendi" gibi toplumsal cinsiyet atayan terimlerinden kaçınılması.	"Size bugün nasıl yardımcı olabilirim?"
Meslektaşlarla müracaatçılar hakkında konuşurken zamirlerden ve toplumsal cinsiyet atayan terimlerden kaçınılması. Cinsiyetten bağımsız kelimelerin ve ifadelerin kullanılması.	"Müracaatçımız bekleme odasında/salonunda bekliyor." "Müracaatçınız saat 3'teki randevusu için burada."
Müracaatçının tercih ettiği isim veya zamirlerden emin olunamıyorsa kibarca ve gizlilik ilkesine bağlı kalarak sorulması.	"Sizin için hangi adı ve zamirleri kullanmamızı istersiniz?" "Saygılı olmak adına sormak istiyorum - Size nasıl hitap etmemi istersiniz?"
Sosyal hizmet uzmanlarının tuttuğu kayıtlarla eşleşmeyen isimler varsa bu durumun müracaatçıya saygılı bir şekilde sorulması.	"Kimliğinizde yer alan isimden farklı bir isim kullanmayı mı tercih ediyorsunuz?" "Güncel olarak kullanmayı tercih ettiğiniz isminiz nedir?"
Müracaatçıların partnerlerinin cinsiyetinin varsaymaktan kaçınılması.	"Bir ilişkiniz var mı?"
Müracaatçıların kendilerini tanımlamak için tercih ettikleri terimlerin kullanılması.	Eğer biri kendisine "gey" diyorsa, "homoseksüel" ya da "eşcinsel" teriminin kullanılmaması.
Müracaatçılardan sadece gerekli bilgileri istenmesi ve talep edilmesi.	Sosyal hizmet uzmanlarının, "Ne biliyorum?", "Neyi bilmem gerekiyor?", "Kapsayıcı bir şekilde nasıl sorabilirim?" sorularını kendilerine sürekli sormaları.
Müracaatçılara yönelik zamirler, isimler ya da terimler ilgili bir hata yapılabilir. Bu hata sonrasında özür dilenmesi önemlidir.	"Yanlış zamiri kullandığım için özür dilerim. Size saygısızlık etmek istemedim."

2. Sonuç

Queer teorisinin baskı ve ayrımcılık karşıtı bir görüşü savunması, sosyal hizmetin savunuculuk ve sosyal adalet misyonları ile doğrudan ilişkilidir. Sosyal hizmetin profesyonel örgütleri olan Sosyal Hizmet Eğitimi Konseyi (CSWE) ve Ulusal Sosyal Hizmet Uzmanları Derneği (NASW) kapsayıcılık, farklılıklara saygı ve kültürel yetkinlik konularındaki etik standartlar konusunda güçlü bir duruşa sahiptir. Sosyal hizmet uzmanlarının farklılık, çeşitlilik ve yapısızlaştırma söylemlerinin ötesinde, müracaatçıların, heteronormatif inançlara ve uygulamalara karşı aktif direniş çabalarını tutarlı bir şekilde desteklemeleri de gerekmektedir. Queer teori, sosyal hizmetteki planlı müdahale sürecindeki müracaatçıların deneyimlerini göz ardı eden baskın heteronormatif, cinsiyetçi, ırkçı söylemlere karşı çıkmak ve bu yapıyı bozmak için yardımcı olabilmektedir. Ayrıca sosyal hizmet kurum ve kuruluşlarında, saha uygulamalarında ve akademik ortamdaki güç ilişkilerinin analiz edilmesi, bu ilişkilerin eleştirel bir denetimden geçmesi de queer teori temelinde mümkün olabileceği göz önünde bulundurulmalıdır.

Queer teorisinin yapısı, sosyal hizmetteki bireysel vaka, grup ve topluluk çalışmalarında ortaya çıkan cinsiyet ve cinsellik ile ilgili her türlü konu hakkında baskın düşüncelerin sorgulanmasına yardımcı olabilir. Ayrıca sosyal hizmetin tüm alanlarındaki günlük uygulamalardaki müracaatçının cinsel davranışları ve ilişkileri ile ilgili varsayımlardan kaçınmak ve cinsel kategorilerin ve kimliklerin ötesine bakmak; bireyleri ve grupları, kendi cinsel hikâyelerini anlatabilmeleri için teşvik etmek; müracaatçıların yaşam deneyimlerinde ortaya çıkan cinsellik ve cinsiyet ile ilgili ikilikleri sorgulamak ve en önemlisi, birçok refah ve toplum hizmetleri içinde faaliyet gösteren heteronormatif değerlere meydan okumak için de bir çerçeve sunmaktadır.

Queer teorisinin ve sosyal hizmet disiplininin bütünleşmesiyle birlikte cinsellik, LGBTQIA+fobi ve heteronormatif pratiklerle ilgili baskın anlayışlarının sorgulanması, bozulması mümkün olabilir. Queer teorideki eleştirel sorgulamalar ve sosyal adaletin sağlanması yönündeki paradigmlar, sosyal hizmet uygulaması için oldukça bilgilendirici olabilir. Her iki alana dair paradigmların bütünleşmesi ve böylece genişlemesi sosyal hizmet mesleği aracılığıyla yeni seslerin, deneyimlerin duyulması, keşfedilmesi için bir alan yaratabilir.

Sosyal hizmet uzmanlarının queer teori temelinde, toplumsal değişim için sosyal eylemi kullanarak iktidarı ve güç dinamiklerini eleştirel bir şekilde analiz etmeleri, eşitlik ve sosyal adaletin var olduğu bir ortam yaratır. Bununla birlikte meslek elemanları, cinsel adaletin sağlanmasının sosyal adaleti sağlamada kritik bir öneme sahip olduğunu unutmamalıdır.

Queer teoride cinsiyet kimliği ve cinsellikle ilgili kategorilerin nasıl, ne şekilde ve kim için oluşturulduğuna dikkat çekilmektedir ve sosyal hizmet uzmanlarının, bu kategorilerin bireylere ne ölçüde yarar sağlayıp sağlayamadığını sorgulamaları gerekmektedir. Normların teşviki konusunda oldukça şüpheli davranan queer teori, sosyal hizmet uzmanlarına, cinsellikle ilgili farklı norm ya da uygulamaların varlığını, kişisel alana saygınlık ve gizlilik gibi konularda bir çerçeve sunarak damgalanma, utanç ve değer hiyerarşisi ile mücadele etmede yardımcı olabilir.

Queer teori, “normal görünme ve davranma” fikrine karşı çıkmakta, normatif olanın üstünlük/baskı kurmasını reddederek hem cinselliklerin nasıl kavramsallaştırıldığını hem de nasıl değiştirileceğini daha iyi anlamak için bir perspektif sunmaktadır. Bununla birlikte toplumsal cinsiyet, cinsiyet, cinsel kimlikler ve pratiklerle alakalı her türlü “etiketlemeye”, her türlü kimlik ve kurgulanmış cinsellik ve kurulmuş birçok kategorik dile de karşı çıkmaktadır. Queer temelli teoriler normalliğin, cinsiyetin ve cinselliğin hegemonik kavramlarını sorgulayarak, bunlara karşı koymaktadır. Aynı zamanda azınlık grupları ile ilgili olan baskıcı ve ayrımcı söylemleri eleştirerek statükoya meydan okumaktadır.

Queer teorisyenleri tarafından savunulan eleştirel sorgulama, sosyal hizmet öğretimi ve bilgi üretiminde pedagojik uygulamaları yeniden düşünmek ve eleştirel yansıma modellerini daha da geliştirmek için oldukça bilgilendirici olabilir. Bu noktada, queer teori ve sosyal hizmet arasındaki çift yönlü ilişkiye odaklanılması gerekmekte ve queer teorisinin çoklu boyutlarda sosyal eşitsizliği ele aldığı, sosyal hizmetin de bu eşitsizliklere meydan okuduğu unutulmamalıdır. Sosyal adaletin sağlanması ve çalışılan her türlü müracaatçı kesimini düşünerek ve onlarla ilişki kurarak teorik çerçeveyi ve uygulama zeminini yeniden tartışmak gerekmektedir. Sosyal hizmetteki var olan eklektik teorilerin çok fazla kavram ve tanım sunarak uygulamanın yeterliliğini ve verimliliğini azalttığı, queer ve queer sonrası perspektiflerin sosyal hizmet disiplinini normların, baskın söylemlerin, kavramların ve tanımların eleştirilmesi noktasında güçlendireceği söylenebilir.

NASW Etik Kuralları, sosyal hizmet uzmanlarının cinsiyet kimliği, cinsel yönelim ve cinsiyet ifadesi ile ilgili olarak eğitimler almalarını, çeşitlilik ve baskının doğasını anlamaya çalışmalarını gerektiğini ortaya koymaktadır. Basitçe söylemek gerekirse, toplumsal cinsiyetten bağımsız bir yaklaşımı ve dili önemsemek, sosyal hizmet uzmanlarının etik kurallarının önemli bir parçasıdır. Bu temel zorunluluğun ötesinde, toplumsal cinsiyetten bağımsız bir yaklaşım, kimseyi geride bırakmamak için sosyal hizmet uzmanlarının kendilerine ve tüm müracaatçılarına saygılı ve kapsayıcı olmalarıyla yakından ilgilidir.

Hem sosyal hizmet akademisyenlerinin hem de sosyal hizmet uygulayıcılarının, queer teoriyi bilmesi, cinsellik ve cinsel farklılıklarla ilgili fikirlerini genişletmesi, araştırmalar yapması, cinsel yönelim, cinsiyet kimliği, cinsiyet ifadesi ve cinsel davranış gibi konularda eğitimler alması ve bunu uygulama ve müdahale süreçlerine aktarması önemlidir.

Kaynaklar

- Akbaş, E. (2014). *Sosyal çalışmada çağdaş eleştirel perspektifler*. Ankara: SABEV.
- Bailey, R., Brake, M. (1975). *Radical social work*. London: Edward Arnold.
- Baines, D. (2011). An overview of anti-oppressive social work practice: Neoliberalism, inequality, and change. In D. Baines (Ed.), *Doing anti-oppressive practice* (pp. 1-24). Fernwood Publishing.
- Berghan, S. (2011). Transfeminizm. *Cogito*, 65-66, 140-148.
- Bourdieu, P. (1990). *The logic of practice*. Stanford: Stanford University Press.
- Brown, H. C. (2008). Social work and sexuality, working with lesbians and gay men: What remains the same and what is different? *Practice: Social Work in Action*, 20(4), 265-75.
- Burdge, B. J. (2007). Bending gender, ending gender: Theoretical foundations for social work practice with the transgender community. *Social Work*, 52(3), 243-250.
- Butler, J. (1988). Performative acts and gender constitution: An essay in phenomenology and feminist theory. *Theatre Journal*, 40(4), 519-531.
- Butler, J. (1997). Against proper objects. In *Feminism meets queer theory* (Eds. Weed, E. & Schor, N.). Bloomington: Indiana University Press.
- Butler, J. (2014). *Cinsiyet belası: Feminizm ve kimliğin altüst edilmesi* (Başak Ertür, Çev.). İstanbul: Metis.
- Clare, E. (2015). *Exile and pride: Disability, queerness, and liberation*. Duke University Press.
- Clarke, V., Braun, V. (2012). Toplumsal cinsiyet. *Eleştirel psikoloji*, D. Fox, I. Prilleltensky ve S. Austin (Ed.), kitabı içinde. İstanbul: Ayrıntı.
- Cocker, C., Hafford-Letchfield, T. (2010). Out and proud? Social work's relationship with lesbian and gay equality. *British Journal of Social Work*, 40, 1996-2008.
- Cornell, R. W. (2016). *Toplumsal cinsiyet ve iktidar*. İstanbul: İletişim.
- Dalrymple, J., Burke, B. (2006). *Anti-oppressive social work practice: Social care and the law* (2nd Edition). Open University Press.
- Dentato, M. P., Craig, S. L., Lloyd, M. R., Kelly, B. L., Wright, C., Austin, A. (2016). Homophobia within schools of social work: the critical need for affirming classroom settings and effective preparation for service with the LGBTQ community. *Social Work Education*, 35 (6), 672-692. doi:10.1080/02615479.2016.1150452.
- Demez, G. (2005). *Kabadaydan sanal delikanlıya değişen erkek imgesi*. İstanbul: Babil.
- Dökmen, Z. Y. (2014). *Toplumsal cinsiyet: Sosyal psikolojik açıklamalar* (5. Baskı). İstanbul: Remzi.
- Edwards, T. (1998). Queer Fears: Against the cultural turn. *Sexualities*, 1, 471-484.
- Eng, D. L., Halberstam, J., Munoz, J. E. (2005). What's queer about queer studies now? *Social Text*, 23(3/4), 1-17.
- Eriksen, T. H. (2004). *Etnisite ve milliyetçilik: Antropolojik bir bakış*. İstanbul: Avesta.
- Featherstone, B., Green, L. (2013). Judith Butler. In *Social work theories and methods* (Eds. Gray, M. & Webb, S. A.). London: Sage.
- Ferguson, I. (2008). *Reclaiming social work: Challenging neo-liberalism and promoting social justice*. London: Sage.
- Ferguson, I. (2009). Another world is possible!: Reclaiming the radical tradition. In V. Leskošek (Ed.), *Theories and methods of social work, exploring different perspectives* (pp. 81-98). Ljubljana: University of Ljubljana.
- Fredriksen-Goldsen, K. I., Lindhorst, T., Kemp, S. P., Walters, K. L. (2009). "My Ever Dear": Social Work's "Lesbian" Foremothers - A Call for Scholarship. *Affilia: Journal of Women and Social Work*, 24 (3), 325-336.
- Fook, J. (2002). *Social work – Critical theory and practice*. London: Sage Publications.

- Foucault, M. (2014). *Cinselliğin tarihi* (Çev. Hülya Uğur Tanrıöver). İstanbul: Ayrıntı.
- Foucault, M. (2016). *Entelektüelin siyasi işlevi* (Seçme yazılar 1). İstanbul: Ayrıntı.
- Gerrig, R. J., Zimbardo, P. G. (2012). *Psikoloji ve yaşam: Psikolojiye giriş*. İstanbul: Nobel.
- Green, A. I. (2002). Gay but not queer: Toward a post-queer study of sexuality. *Theory and Society*, 31, 521-545.
- Green, L., Featherstone, B. (2014). Judith Butler, power and social work. In *Rethinking anti-discriminatory and anti-oppressive theories for social work practice* (Eds. Cocker, C. & Hafford-Letchfield, T.). Basingstoke: Palgrave Macmillan.
- Güldalı, O. (2018). Baskı karşıtı sosyal hizmet: Modern dünya-sistemi açısından eleştirel bir değerlendirme. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 29 (1), 228-244.
- Haig, D. (2004). The inexorable rise of gender and the decline of sex: Social change in academic titles; 1945–2001. *Archives of Sexual Behaviour*, 33 (2), 87-96.
- Hammack, P. L., Mayers, L., Windell, E. P. (2013). Narrative, psychology and the politics of sexual identity in the united states: From sickness to species to subject. *Psychology & Sexuality*, 4 (3), 219-243.
- Haritaworn, J. (2015). *Queer lovers and hateful others: Regenerating violent times and places*. London: Pluto Press.
- Hicks, S., Watson, K. (2003). Desire lines: 'Queering' health and social welfare. *Sociological Research Online*, 8, 1-10.
- Hicks, S. (2005). Sexuality: Social Work Theories and Practice. In R. Adams, L. Dominelli & M. Payne (Eds.). *Social work futures - Crossing boundaries, transforming practice* (pp.141-153). Houndmills, UK: Palgrave Macmillan.
- Hicks S. (2015). Social work and gender: An argument for practical accounts. *Qualitative Social work: Research and Practice*, 14(4), 471–487. <https://doi.org/10.1177/1473325014558665>
- Hicks, S., Jeyasingham, D. (2016). Social work, queer theory and after: A Genealogy of sexuality theory in neo-liberal times. *The British Journal of Social Work*, 46(8), 2357–2373. <https://doi.org/10.1093/bjsw/bcw103>
- Hillock, S. and Mule, N. J. (2016). *Queering Social Work Education*. Canada: UBC Press.
- Hughes, M. (2004, October). *Queer ageing and social work*. Paper presented at the Global Social Work Conference, Adelaide, SA.
- Jackson, S. (2006). Gender, sexuality and heterosexuality: The complexity (and limits) of heteronormativity. *Feminist Theory*, 7(1), 105–121.
- Jagose, A. (2009). Feminism's queer theory. *Feminism & Psychology*, 19(2), 157–174.
- Ife, J. (1999). *Rethinking social work: Towards critical practice*. South Melbourne: Longman.
- İter, N. (2014). Toplumsal cinsiyet gerilimleri üzerinden feminizmi tartışmak (*Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi*). Mardin Artuklu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Mardin.
- Kara, Y. (2018). Sosyal hizmet öğrencilerinin homofobik tutumlarının belirlenmesi. *Sosyal Çalışma Dergisi*, 2 (1), 16-27.
- Kara, Y. (2020). Is queer social work possible? *International Social Sciences Studies Journal*, (e-ISSN:2587-1587), 6(61), 1718-1723. <http://dx.doi.org/10.26449/sss.2278>
- Kara, Y., Duyan, V. (2022). The effects of emotion-based group work on psychosocial functions of LGBT people. *Social Work with Groups*. DOI: 10.1080/01609513.2022.2027851
- Kara, Y., Serpen, A. S. (2022). Online group work with social workers to enhance skills for working with LGBTQIA+ people. *Social Work with Groups*. DOI: 10.1080/01609513.2022.2053030
- Kara, Y., Karataş, M., Duyan, V. (2022). Effects of the COVID-19 pandemic on LGBTQ+'s sexual behaviors in Turkey: "Everything about sex had become a black box". *Journal of Homosexuality*. DOI: 10.1080/00918369.2022.2072255
- Kara, Y. (2022a). Kadınlara yönelik şiddetin karşılaştırmalı bir analizi: Cadı avlarından Türkiye'deki kadın cinayetlerine. *International Journal of Social Inquiry*, 15(1), 69-84. DOI: 10.37093/ij.937007
- Kara, Y. (2022b). Nitel bir araştırmanın gösterdikleri: Türkiye'de LGBTQ+ olmak. *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (52), 399-415. DOI: 10.30794/pausbed.1056348
- Kincheloe, J. L., McLaren, P. L. (2003). Rethinking critical theory and qualitative research. In Y.S. Denzin, & N.K. Lincoln (Eds.). *The landscape of qualitative research: Theories and issues*. Thousand Oaks: Sage Publications.
- Lavalette, M., Penketh, L. (2014). Race, racism and social work. In *Race, racism and social work: Contemporary issues and debates* (Eds. Lavalette, M. & Penketh, L.). Bristol: Policy Press.
- MacKinnon, K. V. R. (2011). Thinking about queer theory in social work education: A pedagogical (in)query. *Canadian Social Work Review*, 28(1), 139–144.

- Martinez, P., Barsky, A., Singleton, S. (2011). Exploring queer consciousness among social workers. *Journal of Gay & Lesbian Social Services*, 23(2), 296–315.
- McPhail, B. A. (2004). Questioning gender and sexuality binaries: What queer theorists, transgendered individuals, and sex researchers can teach social work. *Journal of Gay and Lesbian Social Services*, 17, 3-21.
- Miles, R. (2000). *İrkçılık*. İstanbul: Sarmal.
- Miles, R., Brown, M. (2003). *Racism* (2nd Edition). Routledge.
- Miles, L. (2011). LGBT oppression, sexualities and radical social work today. In *Radical social work today: Social work at the crossroads* (Ed. Lavalette, M.). Bristol: Policy Press.
- Miller, J. L., Donner, S., Fraser, E. (2004). Talking when talking is tough: Taking on conversations about race, sexual orientation, gender, class and other aspects of social identity. *Smith College Studies in Social Work* 74 (2), 377-392.
- Mills, S. (2004). *Discourse*. London: Routledge.
- Money, J., Hampson, J. G., Hampson, J. L. (1955). An examination of some basic sexual concepts: The evidence of human hermaphroditism. *Bulletin of the Johns Hopkins Hospital* 97, 301-319.
- Mulé, N. J. (2015). The politicized queer, the informed social worker: Dis/re-ordering the social order. In *LGBTQ people and social work: Intersectional perspectives* (Eds. O’Neill, B. J., Swan, T. A, Mulé, N. J.). Toronto: Canadian Scholars’ Press.
- Ökten, Ş. (2009). Toplumsal cinsiyet ve iktidar: Güneydoğu Anadolu Bölgesi’nin toplumsal cinsiyet düzeni. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 2 (8), 302-312.
- Papadaki, V., Plotnikof, K., Papadaki, E. (2013). Social work students’ attitudes towards lesbians and gay men: The case of the social work Department in Crete, Greece. *Social Work Education*, 32, 453–467.
- Pearson, G. (1989). Women and men without work: The political economy is personal. In: C. Rojek, G. Peacock, S. Collins (Eds.), *The haunt of misery: Critical essays in social work and helping*. London: Routledge.
- Pelts, M. D. (2014). A look back at the defense of marriage act: Why same-sex marriage is still relevant for social work. *Affilia: Journal of Women and Social Work*, 29 (2), 237–247. doi:10.1177/0886109913519793.
- Penney, J. (2014). *After queer theory: The limits of sexual politics*. London: Pluto Press.
- Poon, M. K. (2011). Writing the racialized queer bodies: Race and sexuality in social work. *Canadian Social Work Review*, 28(1), 145–150.
- Poynter, K. J., Tubbs, N. J. (2008). Safe zones: Creating LGBT safe space ally programs. *Journal of LGBT Youth*, 5(1), 121-132.
- Riggs, D. W. (2017). Queer theory. In *The palgrave handbook of critical social psychology* (Ed. Brendan Gough). UK: Palgrave Macmillan.
- Rubin, G. (1984). Thinking sex: Notes for a radical theory of the politics of sexuality. In *Pleasure and danger: Exploring female sexuality* (Ed. Vance, C. S.). London: Routledge & Kegan Paul.
- Scherrer, K. (2013). Culturally competent practice with bisexual individuals. *Clinical Social Work Journal*, 41, 238-248.
- Serpen, A. S., Demirbilek, M., Duyan, V., Megahead, H. A. (2018). Using movies to change homophobic attitudes of social work students: Turkish example. *Research on Social Work Practice*, 28(7), 876–881.
- Singh, G. (2014). Rethinking anti-racist social work in a neoliberal age. In *Race, racism and social work: Contemporary issues and debates* (Eds. Lavalette, M. & Penketh, L.). Bristol: Policy Press.
- Stone, A. (2015). *Feminist felsefeye giriş* (Çev. Y. Cingöz ve B. Tannısever). İstanbul: Otonom.
- Sullivan, N. (2007). *A critical introduction to queer theory*. Melbourne: Circa Books.
- Sumara, D., Davis, B. (1999). Interrupting heteronormativity: Toward a queer curriculum theory. *Curriculum Inquiry*, 29(2), 191-208.
- Şah, U. (2016). Psikolojinin Çeşitli Alanlarında Çalışan Psikologların Cinsiyete, Toplumsal Cinsiyete ve Queer Kuramına İlişkin Söylemleri (*Doktora Tezi*). İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Thompson, N. (2006). *Anti-Discriminatory practice* (Fourth edition). London: Palgrave Macmillan.
- Thompson, N. (2016). *Anti-discriminatory practice: Equality, diversity and social justice* (6th edition). London: Palgrave.
- Trotter, J. (2000). Lesbian and gay issues in social work with young people: Resilience and success through confronting, conforming and escaping. *British Journal of Social Work*, 30, 115-123.
- Van Den Bergh, N., Crisp, C. (2004). Defining culturally competent practice with sexual minorities: Implications for social work education and practice. *Journal of Social Work Education*, 40, 221-238.

- Van Voorhis, R., Wagner, M. (2001). Coverage of gay and lesbian subject matter in social work journals. *Journal of Social Work Education, 37*, 147-159.
- Weeks, J. (2003). Necessary fictions: Sexual identities and the politics of diversity. In J. Weeks, J. Holland & M. Waites (Eds.). *Sexualities and society: A Reader*. Cambridge, UK: Polity Press.
- Wiegman, R. Wilson, E. A. (2015). Introduction: Antinormativity's queer conventions. *Differences, 26*(1), 1–25.
- Willis, P. (2007). “Queer eye” for social work: Rethinking pedagogy and practice with same-sex attracted young people. *Australian Social Work, 60*(2), 181–196.
- Wright, E. O. (2014). *Sınıf analizine yaklaşımlar*. İstanbul: NotaBene.
- Yardımcı, S., Güçlü, Ö. (2013). *Queer tahayyül*. İstanbul: Sel.

Etik, Beyan ve Açıklamalar

---

1. Etik Kurul izni ile ilgili;

Bu çalışmanın yazar/yazarları, Etik Kurul İznine gerek olmadığını beyan etmektedir.

2. Bu çalışmanın yazar/yazarları, araştırma ve yayın etiği ilkelerine uyduklarını kabul etmektedir.

3. Bu çalışmanın yazar/yazarları kullanmış oldukları resim, şekil, fotoğraf ve benzeri belgelerin kullanımında tüm sorumlulukları kabul etmektedir.

4. Bu çalışmanın benzerlik raporu bulunmaktadır.
